

Література

1. Ананьев Б.Г. Индивидуальное развитие человека и константность восприятия / Б.Г. Ананьев. – М. : Просвещение, 1968. – 334 с.
2. Батищева И.Р. Мотивация и интеллектуальная самостоятельность студентов в процессе обучения иностранному языку во втузе / И.Р. Батищева, Д.Н. Александров // Профессионально-ориентированное обучение иностранным языкам в вузе : межвуз. сб. научн. тр. – Пермь : Перм. гос. ун-т им. А.М. Горького, 1983. – С. 124.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Есипов Б.П. Основы дидактики / Б.П. Есипов. – М., 1967. – С. 354.
5. Кондрашова Л.В. Индивидуальная работа студентов по педагогическим дисциплинам / Л.В. Кондрашова, В.К. Буряк, Л.А. Гапоненко. – Кривой Рог, 1995. – С. 27.
6. Общая психология / [под ред. А.В. Петровского]. – М. : Просвещение, 1977. – 431 с.
7. Педагогика / [под ред. И.П. Огородникова]. – М., 1968. – 219 с.
8. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : монография / Е.Н. Пехота ; под общ. ред. И.А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 281 с.
9. Рабунский Е.С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников / Е.С. Рабунский. – М. : Педагогика, 1975. – 184 с.
10. Семенов И.М. Индивидуальность / И.М. Семенов // Большая советская энциклопедия. – М. : Изд. сов. энциклопедия, 1972. – Т. 10. – 188 с.
11. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. – К., 1994.

СУЩЕНКО Т.І.

ПЕДАГОГІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ОСВІТЯН З ПОЗИЦІЙ ПЛАНЕТАРНОГО МИСЛЕННЯ

Світовий досвід удосконалення життєдіяльності людей показав: успішним управління будь-якою сферою життя може бути тільки тоді, коли в ньому закладено все багатство людської культури, всі можливості мислення, наукового знання та досвіду. Сама категорія “управління” набуває суспільного значення, підтверджуючи висновок В. Вернадського про те, що людина повинна мислити та діяти в новому аспекті, не тільки в аспекті окремої особи, сім’ї чи роду, держави чи їх союзів, а й у планетарному [1].

Зрозуміло, що управління частіше пов’язують з владою (в широкому соціологічному значенні). Але в управлінні здійснюється безліч видів людської діяльності. Тому в характеристиці управління як категорії чомусь забувають про педагогічний аспект, від якого залежить глибина впливу управління на всі форми життєдіяльності. Це особливо актуально, коли мова йде про управління освітніми процесами, зокрема, про зміни в управлінні професійною освітою. Є нагода підкреслити, що управління як явище культури дуже часто характеризується з етичної, естетичної (художньої) і педагогічної точок зору. На думку видатного російського вченого, теоретика державного управління Г.В. Атаманчука, “в управлінні, без сумніву, реалізуються моральні якості людей, і саме воно може аналізуватися й оці-

нюватися в моральних і етичних категоріях... Входить у життя, хоча й повільно, етика управління” [2, с. 53].

Проте, незважаючи на широке поле публікацій, зокрема В.П. Андрущенко, С.У. Гончаренка, А.Н. Джуринського, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, В.О. Кудіна, Н.О. Миропольської, О.Г. Романовського, Л.Л. Товажнянського та інших, питання педагогізації управлінської діяльності не набули достатнього висвітлення.

Мета статті – висвітлити авторські концептуальні підходи до розв’язання досліджуваної проблеми за принципом: менше влади – більше педагогіки в управлінні освітою.

Компаративний аналіз сучасних підходів до професійної підготовки фахівців різного профілю, спільних політик у впровадженні досвіду та стратегії європейської інтеграції показав, що майже недослідженою залишається проблема відсутності підготовлених концепцій педагогіки цього процесу, створення нових, кращих моделей управління професійною підготовкою, аналітичних матеріалів з питань вивчення та впровадження досвіду інтеграції спільних зусиль, змісту мети й завдань, осмислення європейської ідеї, всієї системи перетворень у контексті професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів, спільного розуміння найважливішої категорії “професіоналізм” у довгостроковій перспективі. Адже без цього освітнє середовище вищих навчальних закладів залишається надто консервативним.

Саме тому нагальним завданням усієї системи вищої освіти є ефективна реалізація завдань оптимізації професійної підготовки кадрів у системі вищої освіти на концептуальних засадах відповідно до критеріїв вступу до Європейського Союзу, можлива завдяки розробці комплексу координаційних завдань, що базуються на фокусуванні ефективності вищої освіти, спрямованої на високий рівень продуктивності професійної підготовки. Усі ці фактори тісно переплетені й взаємозумовлені в цьому процесі, оскільки протягом свого розвитку на певних етапах вони можуть випереджати один одного без безумовного пріоритету одного з них. Отже, управління професійною освітою, ректорати, вчені ради, науково-методичні підрозділи, деканати, завідувачі кафедр у вищій школі є організаційно-коригувальною й регуляторною складовою, де виробляються та втілюються в життя технології досягнення визначених ВНЗ цілей.

Призначення педагогізації управління професійною освітою полягає в спонукальному поєднанні керованого розвитку й самоорганізації складних систем вузівської життєдіяльності, пов’язаної з послідовною орієнтацією на людину та активізацію її творчого потенціалу в напрямі професійного самостановлення й самовдосконалення професійних, особистих соціальних, моральних, психологічних та інших якостей, що сприятиме цілісності індивіда й суспільства. Управлінці будь-якого вищого навчального закладу покликані навчитися відповідати тенденціям такого розвитку, який стимулює вихід системи професійної освіти на ці шляхи, забезпечуючи для

цього постійне і стабільне зростання ВНЗ, наявність необхідних духовних і матеріальних ресурсів.

Варто наголосити, що ефективність реалізації найважливіших завдань педагогізації управління розвитком професійної підготовки висококомпетентних спеціалістів безпосередньо залежить від динаміки загального стану наукової розробки цих проблем, наявності фундаментальних праць з питань освітніх інтеграційних процесів національного рівня, здатних приймати й реалізувати відповідно до сучасних тенденцій управлінські рішення.

Першорядного значення вищесказане набуває, коли йдеться про управління професійною підготовкою вчителя – майбутньої духовно-інтелектуальної педагогічної еліти, яка, маючи величезний творчий потенціал, повинна реально впливати на перебіг подальших перетворень в Україні та в усьому світі. Чи враховують таку нову місію ректорати, деканати, управлінські ланки, що керують підготовкою майбутнього вчителя, і ті, що здійснюють його професійне і громадське становлення, готують учителя до виконання ним свого історично-суспільного призначення?

Наші тривалі дослідження цієї проблеми показали: професійна підготовка випускників вищих навчальних закладів, зокрема, майбутніх освітян в умовах сучасних тенденцій суспільного розвитку, знаходиться на великій відстані від сформованості дійсно сучасного професіоналізму. Суспільство змінюється стрімкими темпами, а уявлення про професіоналізм залишається категорією сталою.

Дійсно, чи може бути таке уявлення сталим? Ми дійшли висновку: професіоналізм у будь-якій сфері – це професіоналізм певної епохи й часу. Зараз світ розвивається за своїми законами. Які ж тенденції та фактори впливають на управління розвитком професіоналізму випускників вищих навчальних закладів на сучасному етапі?

Дослідження цих тенденцій показали: за лінією горизонту ховається найголовніший компонент професіоналізму – висока культура праці. На сьогодні надзвичайно низький рівень впливу освітніх процесів на розвиток педагогічної культури. Незважаючи на те, що блискавично змінюється зовнішній вигляд наших освітніх закладів, вони наповнюються сучасною технікою, комп'ютерами тощо, рівень культури професійного спілкування, навіть культури викладання, залишається, на жаль, низьким. Звідси – низький рівень впливу освіти на культуру як компонент професіоналізму освітян, відсутність професійної взаємодії. У зв'язку із цим необхідне невідкладне формування у педагогів усіх ланок принципово нової системи людських відносин, націлених на загальнолюдські пріоритети, докорінне переосмислення парадигми глобального виживання людства, науково обґрунтоване забезпечення переходу від існуючої егоцентричної до антропоцентричної та соціоцентричної моделі життєдіяльності й взаємодії – від окремої людини до людства в цілому.

У таких ситуаціях, як засвідчує практика та історична ретроспектива, педагогічна освіта, духовна культура, за певних умов, можуть стати гарантими загальнолюдської стабільності й цілісності.

Сучасна наука пропонує педагогам комплексний погляд на світ і людину в ньому, на її місце й роль у масштабах соціуму та Всесвіту. Філософські ідеї про необмежений розвиток особистісного потенціалу, про ноосферу, етногенез, які увійшли в суспільний контекст, значно розширюють і поглиблюють розуміння людської природи, відкривають нові підходи до діяльності всіх освітніх закладів, до педагогічної діяльності вчителя, змістом якої все частіше розглядається творення Людини.

Ці явища до краю ускладнюють завдання посиленого впливу на розвиток духовної сфери молоді в умовах сучасної освіти. Не допомагає в цьому й найсучасніша науково-людинознавча інформація, яка накопичена за останні півстоліття багатьма науками. Ці знання невпинно розширюються й майже щодня поповнюються новими. Вони незмірно потрібні сучасним управлінцям, педагогам, батькам, нарешті, учням і студентам для самопізнання себе, уникнення нещастя і збочень, які постали в новому тисячолітті перед найцивілізованішими суспільствами у сфері підготовки нових поколінь до буття на ушкодженій планеті. На землі реально існує багато зон, на яких уже сьогодні жити людині неможливо.

У зв'язку із цим розуміння інтеграції різних наук набирає сили, цьому сприяє потреба у вирішенні групи глобальних та інших проблем, без чого не можна сподіватися на виживання людства й забезпечення його стійкого розвитку.

Серед тих засобів, на які може розраховувати частина людства у вирішенні вказаних проблем, найбільш перспективними є педагогічна наука й освіта, яка концептуально побудована на прогресивних ідеях інтеграції навколо глобальних проблем життєдіяльності людства та кожної конкретної особистості зокрема, з урахуванням прогресивних ідей, започаткованих філософом В.О. Кудіним щодо потреби в зміні людством багатьох його нинішніх ідеалів і прагнень, уявлень про життєві цінності, про вибір людиною власного сповідального шляху до щасливої долі.

Справді, на думку В.О. Кудіна, вже сьогоднішня освіта має зосередити увагу на формуванні тих загальнолюдських цінностей життя, в яких не буде місця агресії, сутяжництву, насильству, безжалісній експлуатації чужої праці, збагачення за рахунок інших, використання зброї як засобу панування над іншими країнами й народами.

Відірваність професійної освіти від цих глобальних проблем гальмує розвиток суспільства, освіти, самої особистості (учня, вчителя, будь-якого громадянина планети). Цим, перш за все, пояснюється той усіма визнаний факт, що знання механічно не переростають у гуманні й порядні відносини між людьми, а з них – у стиль поведінки. Більше існує протилежних випадків, коли, наприклад, грамотні й навіть обізнані в юридичних кодексах люди свідомо порушують права інших, вирубують ліси під власні дачі, скоюють цинічні фінансові махінації і не бачать у цьому ніякого гріха пе-

ред народом, перед суспільством, перед своїми батьками та дітьми. Свого часу К.Д. Ушинський попереджав, що знання не роблять людину вихованою.

Втім, учені всього світу попереджають про те, що вже не можна продовжувати робити на Землі тільки те, що забажає людина, де б вона не мешкала, має приймати на себе – в особистому й історичному плані – відповідальність за все те, що відбувається на планеті. Дослідники науково обґрунтовують необхідність формування засобами освіти планетарного мислення, йдеться про зародження взаємозалежного й інтегрованого світу, про духовність як усвідомлення своєї належності до нього.

Зусилля освітян, таким чином, мають бути спрямовані на розв'язання глобальних проблем виживання цивілізації, яке вимагає педагогічної співпраці, співтворчості й координованого розвитку нового громадянина планети.

Початок нового століття збігається із суттєвим переглядом і оновленням цілей, змісту національної професійної освіти, удосконаленням механізмів управління нею, пошуком шляхів формування нового покоління управлінців вищої школи з новим набором ролевих функцій і якостей, основними з яких є й будуть такі:

- високий рівень духовності, культури й професіоналізму;
- масштабність і планетарність професійного мислення;
- соціальне партнерство й відповідальність;
- адаптація до трансформаційних змін, що відбуваються у світі тощо.

У результаті суспільні умови змінюють свідомість управлінців.

Нову модель людського співіснування на Землі вчені пов'язують також із загостренням екологічної кризи. Перша жінка-космонавт Валентина Терешкова зі сльозами на очах розповідала дітям “Артеку”: “Облітаючи Землю, вперше відчула, що люди мають турбуватися про свою планету, берегти її. Я була приголомшена, дивлячись на Землю з Космосу. Я миттєво зрозуміла, яка маленька й тендітна наша планета, яка кудись рухається в темряві Всесвіту. Зразу стало зрозуміло, що всі ми включені в одну життєву систему, яка підтримує існування кожного з нас. Кордони, намальовані на картах, умовні. Відокремленість шкодить нам, бо різниця між нами незначна, порівняно з тим, що нас поєднує”.

Освіта й виховання мають виступати основними факторами впливу на підготовку молоді до майбутнього життя в умовах цілісності, взаємозалежності, відповідальності й турботи, замість вузькоорієнтованої моделі життєдіяльності на Землі.

З яких би позицій ми не підходили до парадигми освіти, потрібно оперативніше робити безпосередні практичні кроки до участі в дослідженні та розв'язанні розглянутих глобальних проблем. Здійснення таких кроків потребує серйозного наукового обґрунтування відповіді педагогів-дослідників на такі важливі запитання:

1. Якими мають бути сьогодні цілі професійної діяльності вчителя, що визначають її зміст та організацію?

2. Яким чином відбирати зміст планетарно орієнтованої системи навчання?

3. За якими критеріями мають оцінюватись якості роботи вчителя в школах, гімназіях, ліцеях, викладачів вищих навчальних закладів?

Відповіді на ці запитання визначають стратегію розвитку післядипломної педагогічної науки, освіти будь-якої країни, її пріоритети та напрями.

Але чи досліджені закономірності функціонування й розвитку освітніх процесів з урахуванням того, що відбувається в науці, на Землі, у Всесвіті? Чи стурбовані цими проблемами організатори модернізації сучасної освіти, чи мають наміри враховувати тенденції суспільного розвитку? Чи зацікавлена, врешті-решт, влада у вихованні всім світом заявленої гуманної, порядної, безкомпромісної та кришталево чесної особистості? Чим можна переконати в цьому практичного освітянина, якщо критерієм якості освіти і його праці вважається рівень навченості випускників у цілому та володіння ними спеціальними знаннями й навичками зокрема?

У дослідженнях багатьох учених подано моделі інтеграційних процесів у формуванні особистості сучасного випускника ВНЗ задовго до виникнення питання про підписання Болонської конвенції, зокрема, утверджується й розвивається А.Н. Джуринським концепція виховання мешканців Землі як спільного Дому людства [3].

Посилаючись на світовий досвід подолання кризи в освіті, Л.С. Воробйова, зокрема, підкреслює, що найважливішим завданням освітньої інтеграції є робота, спрямована на духовне зближення народів, подолання взаємних образ та недовіри між ними [4].

К.В. Корсак, аналізуючи стан сучасної світової вищої школи, вважає, що зміни соціальних і політичних пріоритетів багатьох країн світу зумовили перегляд основної мети освіти, перехід від виховання громадянина якоїсь однієї держави до формування “громадянина світу”, людини відповідальної й освіченої, мораль якої має досягнути рівня відповідності тим завданням, які вже зараз потрібно вирішувати.

Побутує й активно стверджується наукова думка, що вагоме ставлення до творчої спадщини інших народів дасть змогу побачити не тільки різницю, а й знайти спільне в ставленні до дійсності, допоможе більш глибоко пізнати своє рідне, дасть відповідь на важливе запитання: як жити разом у мирі та злагоді, утверджувати досвід системної оптимізації розв’язання не тільки економічних та екологічних проблем, але й гарантувати Гармонію і Культуру відносин між людьми.

Зрозуміло, що якісний бік інтеграції освітньої галузі повністю залежить від науково-методичного забезпечення стратегії культури миру, яка полягає в такому:

- формуванні базової культури особистості, її вміння виявити своє ставлення до світу, до людей, до себе в самотніх національних формах;
- розумінні вчителем відповідальності як учителя людства, який стоїть біля джерел суспільства майбутнього, як учителя, що формує особистість дитини, людини для всього людства;

- перебудові системи освіти в систему виховання й розвитку особистості;
- перетворенні все ще існуючої практики авторитаризму у відносинах суб'єктів навчально-виховних закладів, закладів культури, урядових установ, громадських організацій на основі розробки й використання науково обґрунтованих програм під назвою “До культури світу”;
- формуванні в дорослих і дітей нової свідомості з орієнтацією на світову культуру миру, адекватної почуттям, потребам і діям, відповідальності за безпеку, благополуччя, комфорт і радість життя.

Висновки. Таким чином, проаналізовані нами окремі проблеми інтеграції в освітній сфері дають підстави для висновку про те, що до найважливіших, сучасних і гострохарактерних цілей вищої педагогічної освіти можна віднести такі, як:

- зміна ціннісних орієнтацій педагогів, залучення їх до осмислення стану сучасної планетарної екології через ознайомлення з біологічними регіональними системами різного масштабу, з їх взаємозалежностями та наслідками взаємодії з підсистемами інших регіонів;
- гармонізація міжособистісних відносин на основі реалізації загальнолюдських цінностей, досягнень у цій сфері різних культур і цивілізацій, на повазі до етнокультурних особливостей інших народів;
- ознайомлення з випадками міжетнічних конфліктів, етнічним багатством людського роду, миротворчими формами захисту прав людини;
- навчання жити й працювати разом, у команді, у групі, брати на себе відповідальність за долю інших людей;
- здійснення психологічного оздоровлення педагогів і дітей гуманістичними методами виховання через успішну творчу працю, духовну взаємодію, стимулювання й оволодіння методами самооздоровлення тощо.

Отже, в основі оновлення стратегії професійної підготовки вчителів, вузівського педагогічного процесу має бути перехід від плекання вчителя як громадянина України до формування громадянина планети. Механізм такого переходу має стати для закладів вищої педагогічної освіти предметом наукового осмислення та науково-методичного забезпечення.

Література

1. Вернадський В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетное явление / В.И. Вернадский. – М. : Наука, 1997. – 191 с.
2. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : курс лекций / Г.В. Атаманчук. – 4-е изд., стер. – М. : Омега-Л, 2009. – 579 с.
3. Джурицкий А.Н. Сравнительная педагогика : учеб. пособ. / А.Н. Джурицкий. – М., 1998.
4. Воробйова Л.С. Світовий досвід у подоланні кризи вищої освіти / Л.С. Воробйова // Сучасний стан вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи : тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції. – К. : КНУ, 2000.
5. Корсак К.В. Світова вища освіта: порівняння і визначення закордонних кваліфікацій / К.В. Корсак. – К. : МАУП – МКА, 1997.